

Banen skal hvile på en grøn faglighed

FODBOLD. Der anlægges stadig nye fodboldbaner og det er stadig ikke uden problemer

Der bliver ikke flere spillere, men der er stadig brug for nye baner når folk flytter mod de større byer og behovet flytter sig. Men når man skal anlægge nye baner, bruger man ikke altid den viden og erfaringer vi har. Ofte dynkes mulden op og ødelægges. Ofte tages der ikke hensyn til driften under projekteringen. Ofte afsættes der ikke flere driftsmidler selv om der kommer flere baner.

Sådan indledte græsrådgiver Asbjørn Nyholt temadagen 'Styrk grøn faglighed i anlægsprocessen' på Frederiksberg 30. maj arrangeret af Københavns Universitet for omkring 35 græsfolk. De var enige om at driftsfolket skal med så tidligt som muligt i processen når en ny bane fødes. En rationel drift er afgørende for banens langsigtede økonomi.

Pointen er med i den tjekliste som Asbjørn Nyholt har lavet sammen med en gruppe groundsmen fra Herning, Slagelse og Odense Kommuner (se Grønt Miljø 3/2016 s. 30). Den siger også at banens kvalitet bør være velbeskrevet så man kan se forskel på et superligastadion og en skolebane. Tidsplanen skal ikke blive en fjende så man f.eks. må lave jordarbejde når jorden ikke er til det. Kvalitetssikringen

skal håndhæves. Og man skal holde fagets normer - hvor vi af danske kun har anlægsgartnernormerne. Det er også vigtigt at driften indledes intensivt med gødsning og dybdeløsning. Alligevel kan der gå flere år før en ny bane er fuldkørende, fastslog Nyholt.

En kompliceret proces

Behovet for nye baner skyldes ikke kun at danskerne flytter. Det kan også skyldes at gamle baner inddrages til andre formål som byggeri og grusgravning eller at politikerne blot vil fremme idrætten. Uanset hvad, træder en kompliceret proces i gang, forklarede gartneretekniker Camille Mortensen fra Roskilde Kommune.

Hvem ejer grunden? Er der planer og tinglysninger for området? Kan naboerne acceptere trafik, lysanlæg og højttaleranlæg? Kravene afhænger af hvilken liga banen skal bruges til. Hvad med hegn og banernes størrelse og fordeling? Kan de vendes eller forskydes så man kan fordele slidet? Hvor meget skal terrænet reguleres? Hvor kan overfladevandet ledes hen? Kan man bruge jorden på stedet eller skal man tilføre jord? Rullegræs eller græsfrø?

Der er mange spørgsmål at tage hensyn til. Hertil hører

også en driftsbevidst projektering. Der bør f.eks. være så lidt kant som muligt der skal trimmes. Der skal adgang for store maskiner og befæstelserne skal kunne bære dem. Den røde tråd er kommunikation. Bygherren og rådgivere skal have et godt overblik over alle interessenters væsentlige input, bl.a. driftsfolk, brugere, naboer og miljøgrupper, fastslog Camille Mortensen.

Ingen DBU-rådgivning

Dansk Golfunion har bane-konsulenter som golfklubberne bruger til både anlæg og drift. Dansk Boldspilunion (DBU) har ikke samme service til fodboldbaner. Dagens to DBU-deltagere understregede at DBU ikke har den faglig kompetence. Unionen har dog haft et græsudvalg hvor man arbejdede med græssets kvalitet. Forslaget var bl.a. at hver klub har en baneansvarlig og at baneforhold kommer ind i træneruddannelsen. Det er dog uvist hvad der kommer ud af det, og udvalget er nedlagt.

Kan DBU ikke organisere deres turneringer så banerne belastes mindre i det tidlige forår, lød det fra salen. Spiller man en våd bane itu, og kommer der frost bagefter, er banen færdig i lang tid. Asbjørn Nyholt pegede på at det normalt er økonomien der sætter grænsen for baneplejen. Kun kun på stadionanlæg i superligaen er plejeniveauet så højt at biologien sætter grænsen.

Afstemme forventninger

Når man taler med en kommune om en ny bane, er prisen det første de spørger om. Men den kommer jo an på alt. Derfor er det problem at budgettet tit ligger fast før vi kommer ind, sagde Jørgen Hegner fra det rådgivende ingeniørfirma Dines Jørgensen & Co.

Forundersøgelserne omfatter en opmåling af terrænet, herunder ledningsoplysninger og tinglysninger. Og arkæologiske undersøgelser. I en aktuel sag kostede det 4-500.000

kr. for tre nye baner plus tids-tab. Der skal også laves en geoteknisk undersøgelse. Hvor meget muld er der? Hvordan ligger råjordsplanum? En miljøundersøgelse kan høre med. Det ses mest for kunstgræsbaner, men der er også udvaskning fra naturgræsbaner.

Skal der lægges dræn? En nedsivningstest viser om der er en god og effektiv naturlig dræning, men jorden skal også kunne holde på vandet. Hvor skal drænvandet ledes hen? Kan det opsamles og bruges til vanding? Og hvad gør vi med overfladevandet?

Og så er der vækstmediet. Er tekturen egnet? Er der for mange sten? Kan det bruges direkte, eventuelt med noget tilsætning, eller skal det hele udskiftes? Det eksisterende vækstlag kan bruges i 9 ud af 10 tilfælde. Hvor gør vi af mulden, mens råjorden reguleres? Skal vi blande vækstlaget på stedet eller skal vi tromlesortere det inden så laget bliver helt homogent?

Man skal kende bygherrens ønsker. Er banen til elite eller bredde? Og hvem skal vi samarbejde med? „Vi vil altid helst samle en bred gruppe hvor også brugere og driftsfolk er med. Kommunen vil ofte have en smallere gruppe for ikke at gøre det for kompliceret,“ forklarede Jørgen Hegner.

Hvor meget vil banerne blive belastet? Det er godt at kunne flytte banerne, men tit er der meget lille fleksibilitet. Hvilke myndighedskrav er der? Naboønsker? Skal banen driftes med vanding? Må vi overhovedet vande og er der økonomi til det? Hvilken brugsperiode taler vi om? Skal der være belsning? Stiller lokalplanen krav om plantebælter?

Under udførelsen må planum ikke sporkøres, og det stiller krav til maskineriet. Skal dræningen udføres traditionelt eller med kædegraver? Skal man så eller bruge rullegræs? Det er mest et økonomisk spørgsmål. Og hvad med driften indtil aflevering? Antal

Ofte brydes muldens aggregatstruktur ned til en tæt enkeltkornstruktur når man anlægger boldbanen. Vandet siver ikke væk.

Hvilken kvalitet ønsker man? Der er ikke de samme krav til et superligastadion som dette i Viborg og til en lokal skolebane. Foto: Lars Christensen.

klipninger? Gødskning? I alle tilfælde er der mange forventninger at afstemme. Der er tit kompromiser især med vækstlaget, lød det fra Hegner.

Kvalitetens kunst

Hos DanJord, der har lavet baner siden 90'erne, har man de samme oplevelser, lød det fra direktør Stef Heykoop som og så mente at driftsfolkene skal ind så hurtigt som muligt.

Der skal være god tid til forundersøgelser, man skal have afstemt forventningerne, have styr på budgettet, have fastlagt kvaliteten, tidsplanen, de funktionelle krav og økonomien. Og så skal entreprisformen vælges. Totalentreprise bruges mere og mere, men der er fordele og ulemper ved alle tre. Byderne skal have tid til kalkulationen, fra 4-6 uger i totalentrepriser til 2-3 i fagentrepriser.

Hvis udførelsen skal starte i foråret skal udbuddet altså ske i januar-februar så man kan indgå kontrakt senest 1. marts. Derefter skal entreprenøren disponere ressourcer, indkøbe materialer, lave kvalitetssikring, lave tidsplan og varsko myndighederne som også skal

have tid. Det er en økonomisk vigtig del af processen.

„Jeg hører tit spørgsmålet: hvad koster det? Men der skal stilles mange spørgsmål før man kan svare. Og hvornår er arbejdet færdigt? Det siger tidsplanen, men den er meget vejrafhængig og der kan være uforudsete forhold med jord og vand som kan forlænge processen. Bygherre og byggeledelse skal kunne tage hurtigt stilling når det gælder. Ansvaret skal være afklaret,“ forklarede Heykoop. „Og så skal ibrugtagelsen ikke komme for hurtigt, det giver bare større omkostninger i driftsfasen.“

Hvad gør I når der ikke er plads til at komme ordentligt til og når tidsplanen skrider, ville Nyholt vide. „Vi gør hvad vi kan uden at det går ud over kvaliteten. Det er det der er kunsten. Og man må øve sig i hvornår en god fagmand skal sige nej,“ svarede Heykoop.

Må tage ansvaret

Hvis en bane er dårlig siger fagfolk tit at det er politikernes skyld fordi de ikke giver penge nok eller kræver at banen bruges på umulige tidspunkter. Eller at det er vejrets

skyld. Det er i hvert fald andres skyld. Ikke driftspersonalets. Og så måske alligevel, ifølge driftschef Anders Nielsen i Herning Kommune. Han passer stadionanlægget MCH Arena som er blevet bedømt som landets bedste græsbaner blandt landets superligabaner i 2015-16 (se mere side 8).

„Hvis man vil have indflydelse på hvordan banen skal holdes, så kræver det at man går ind på scenen, kæmper og tager et ansvar. Og vi skal gøre det med vores faglighed. Selv om vi ikke altid synes at vi ved nok, så ved vi måske 80%. Og de andre ved intet. Fagmanden skal derfor også træde frem som projektleder og være med til bl.a. byggemøderne når en ny bane anlægges. Kompetencerne skal i spil.“

Citatet kunne være fra Anders Nielsen som skulle have talt på konferencen, men var blevet forhindret. I stedet fik Asbjørn Nyholt lov til at formulere det på hans vegne.

Den basale gartnerviden

De eneste formelle danske normkrav vi har til græsboldbaner står i Normer og vejledning for anlægsgartnerarbej-

de. Det er basale krav til jord, men bliver de husket går det kommer til stykket?

Normen siger f.eks. at mulden kun må ligge i depot i få måneder, men i praksis kan det være i flere år, sagde Kim Tang, fagkonsulent i Danske Anlægsgartnere. Bunken må ikke være over tre meget høj, men den er ofte højere. Man må ikke køre i bunken, men det sker alligevel. En jordanalyse kan måske nok se fin ud, men al jordens biologiske liv kan være forsvundet.

Jorden skal have et vist humus- og lerindhold. Græs kan ganske vist gro i næsten alt, men hvis jorden f.eks. er meget sandet skal banen passes med meget vand og gødning. Normerne har derfor krav til muldlagets tekstur.

Ofte mødes man krav om at vækstjorden skal soldes, harpes, blandes og fræses. Men det kan let ødelægge jordens krummestruktur, så jorden bliver klæg og tæt. Det glemmes let, måske fordi vi ikke kan måle jordens struktur. Normerne anbefaler derfor varsom jordbehandling, f.eks. med plov og harve. Vil man absolut fræse, skal man kun gøre det

Måling af vandinfiltration. Dobbelttringene bankes ned i græsoverfladen og fyldes med vand. Efter vækstlaget har været vandmættet i 20 minutter, fylder man ringene helt op med vand igen. Efter 20 minutters henstand måler man hvor mange mm vand der er sunket i den inderste ring - ganger med tre og så har man vandinfiltration i mm/time. Foto: Asbjørn Nyholt.

én gang. Også hvis det er med stenedlægningsfræser.

Og pas på lagdeling der kan skabe et hængende vandspejl der gør overfladen våd. Der må altså ikke være for stor teksturforskel mellem vækstlag og råjord, og hvis der er, skal man blande lagene godt op. Det glemmes også tit.

„Man ser ofte vandproblemer på nye baner de første år, men mest hvor muldens struktur er ødelagt. Hvis det ikke er så slemt, retter problemet sig af sig selv, så vent med med at stille krav om omlægning,“ rådede Kim Tang.

Man ser også problemet når man lægger rullegræs der er dyrket på lerjord, men lægges på sandet vækstjord. Selv om rullegræsset kun har 2-3 cm jord med, kan der opstå et hængende vandspejl. Der er også problemer når rullegræsset lægges i skygge selv om det er dyrket af lyskrævende sorter. Og når rullegræsset lægges ud skal man ikke bruge tunge maskiner, så man genpakker jorden.

Beskrive banekvaliteten

Brugsperioden, spilletid, sportsligt niveau, vanding og vandinfiltration er vigtigt når man skal beskrive banekvaliteten, fastslog Asbjørn Nyholt.

Brugsperioden er normalt 1. april til 1. november, men kan også omfatte ydersæsonen i

marts og november. I så fald skal der også lyseslæg op.

Med almindelig pleje kan man regne med 150-300 spilletimer. Med intensiv pleje kan det være op til 500-600 timer.

En bane til elite kræver skærpede krav, f.eks. til jævnheden. Til breddebaner kan man bruge den eksisterende jord. Til elitebaner anlægges et kunstigt vækstbed.

Vandinfiltrationen - som i modsætning til jordstrukturen kan måles - afgør hvor hurtig banen bliver spilleklar efter regn. Normen siger mindst 20 mm/t, og så er man normalt godt kørende. Tyske normer siger mindst 60 mm/t og der er vejledninger der går op på 150 mm/t. Så 'hysterisk' høje vandinfiltrationer stiller dog store krav til den øvrige drift med vanding og gødning, forklarede Nyholt.

Vandinfiltrationen afgøres af både tekstur og struktur. Teksturen kan nøjes med at være halvgod, hvis blot jordstrukturen er i orden. Så man skal enten bevare jorden uforandret eller sammensætte et kunstigt vækstbed hvor der er styr på alt. Strukturen er vigtigere end tekturen, så pas på den, tilføjede Nyholt.

Der findes en række målemetoder til måling af spilegenskaber på overfladen. De bruges meget i f.eks. England. Kravene kan vi normalt ikke

helt nå, da vores baner generelt ikke er sandede nok.

En bedre udnyttelse

Kommunernes mange haller og baner bliver ikke brugt fuldt ud. Derfor kunne andre end de vanlige brugere udnytte faciliteterne når der var plads, ikke mindst de voksne der ikke dyrker klubsport.

Sådan lød det fra Henrik H. Brandt fra Idrættens Analyseinstitut på baggrund af en ny stor analyse. Børn har første ret, så skolerne booker haller og baner først. Klubberne er andenvælger. Derefter er der ikke flere der vælger selv om der tit er kapacitet til overs. Haller og baner står ofte halvtomme uden for hverdage kl. 17 til 20. I Gladsaxe Kommune bruges boldbanerne bruges 1,6 time om dagen i snit.

Den uorganiserede sport er tilmed i vækst, mens klubidrætten stagnerer. Og hvor klubidrætten mest aktiverer børn og unge mænd, aktiverer den uorganiserede sport mest de voksne og har kvinderne meget bedre med. Kan de ikke få lov til at bruge kommunens faciliteter? Klubberne siger nej. Borgerne siger ja. Er der plads? Ja, hvis de accepterer de skæve tider. Apps (G-goals m.fl.) gør det organisatorisk muligt at søge sammen og book ledige baner. Og at betale for dem.

Analysen peger i øvrigt på at gode faciliteter ikke i sig selv får flere til at dyrke sport. Hallerne fik ikke flere til at spille håndbold, men spillet blev nok bedre. Samme tendens kan man i dag se med kunstgræsbaner, forklarede Henrik H. Brandt.

En lokal tilpasning

Når man udbyder drift af boldbaner der stadig er under anlæg er det afgørende spørgsmål hvordan man beskriver driften. Det kan i sig selv være svært når banen ikke er færdig, lød det fra seniorrådgiver Anne Mette Dahl Jensen fra Københavns Universitet.

En basisnorm kan man finde i den reviderede 'Beskrivelse for drift af grønne områder' fra 2015, men den giver ikke alle svar og lægger op til en lokal tilpasning. En tilpasning der skal formuleres med en grøn faglighed.

Spørgsmålet er om en kommunal entreprenøraftdeling kan være med til at formulere denne 'lokale tilpasning' hvis afdelingen selv skal afgive kontrolbud på opgaven. Det går vel ikke, vurderede Dahl Jensen. Hun er stødt på mange dårlige kvalitetsbeskrivelser hvor man bare har kopieret andre kvalitetsbeskrivelser uden at tilpasse, og det kan betyde en dårligere drift når opgaven er udliciteret. sh